

Στη συνέχεια, στο δεύτερο βιβλίο, πραγματεύθηκα με λεπτομέρεια τα δομικά υλικά, τη χρήση τους στις κατασκευές και τις αρετές που εκ φύσεως παρουσιάζουν. Και τώρα, στο τρίτο βιβλίο, θα αναφερθώ στα ιερά κτίρια των αθανάτων θεών και θα περιγράψω με λεπτομέρεια πώς πρέπει [να διαμορφώνονται].

1. ΟΙ ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ

- 1 Η σύνθεση των ιερών κτιρίων εξαρτάται από τη Συμμετρία⁶, τους νόμους της οποίας οι αρχιτέκτονες πρέπει να εφαρμόζουν με τη μεγαλύτερη δυνατή επιμέλεια. Η Συμμετρία βασίζεται στην καλουμένη από τους Έλληνες «αναλογία».

Αναλογία είναι η διαμόρφωση των μελών, αλλά και του συνόλου, βάσει ενός κοινού μέτρου, επιλεγμένου μεταξύ των επιμέρους στοιχείων του έργου. Ο Λόγος της συμμετρίας προκύπτει από το κοινό μέτρο· γιατί δεν είναι δυνατόν να υπάρξει Λόγος στη σύνθεση του ναού χωρίς συμμετρία και χωρίς σχέσεις μεγεθών σαν αυτές που έχουν μεταξύ τους τα μέλη ενός καλοσχηματισμένου ανθρώπου.

- 2 Η Φύση συνέθεσε το σώμα του ανθρώπου έτσι, ώστε το πρόσωπο, από το πηγούνι ως την κορυφή του μετώπου και τις ρίζες των μαλλιών, να έχει μήκος ίσο προς το $1/10$ [του συνολικού ύψους]· το ανοικτό χέρι, από τον καρπό ως το άκρο του μεσαίου δακτύλου, το ίδιο· το κεφάλι, από το πηγούνι ως την κορυφή, το $1/8$ · από το επάνω μέρος του στέρνου, κάτω από τον λαιμό, ως τις ρίζες των μαλλιών, το $1/6$ · από το μέσο του στήθους ως την κορυφή [του κεφαλιού], το $1/4$ · το κάτω άκρο του πηγουνιού απέχει από τα ρουθούνια το $1/3$ του μήκους του προσώπου· η μύτη, από το κάτω άκρο των ρουθουνιών ως το μέσον της γραμμής των φρυδιών, το ίδιο.

Από τη γραμμή αυτή μέχρι τις ρίζες των μαλλιών, το μέτωπο έχει επίσης μήκος ίσο με το $1/3$ [του μήκους του προσώπου]. Το μήκος του πέλματος είναι το $1/6$ του ύψους του σώματος, ο βραχίονας το $1/4$, το [εύρος του] στήθους επίσης το $1/4$. Και τα υπόλοιπα μέλη έχουν έμμετρες σχέσεις μεγεθών· οι επιφανείς ζωγράφοι και γλύπτες απέκτησαν πολύ μεγάλη φήμη, κάνοντας χρήση αυτών των σχέσεων μεγεθών.

- 3 Κατά τον ίδιο τρόπο⁷ πρέπει και τα μέλη των ναών να βρίσκονται σε μια, βασισμένη στα διακριτά επιμέρους στοιχεία τους, έμμετρη αντιστοιχία, ώστε να είναι απόλυτα εναρμονισμένα με τις γενικές διαστάσεις του συνόλου.

... η σύνθεση των ιερών κτιρίων εξαρτάται από τη Συμμετρία ...

3

1

Το κεντρικό σημείο του ανθρώπινου σώματος είναι από τη φύση του ο ομφαλός. Αν δηλαδή τοποθετηθεί η ακίδα του διαβήτη στον ομφαλό ανθρώπου, που βρίσκεται σε ύπτια θέση με εκτεταμένα χέρια και πόδια, και χαραχθεί κύκλος, ο κύκλος αυτός περνάει από [τα άκρα] των δακτύλων, τόσο των χεριών όσο και των ποδιών.

Στο ανθρώπινο σώμα λοιπόν παρουσιάζεται⁸ το σχήμα ενός κύκλου· αλλά, στο ανθρώπινο σώμα, μπορούμε να βρούμε και το σχέδιο ενός τετραγώνου: αν μετρηθεί η απόσταση μεταξύ των πελμάτων και της κορυφής του κεφαλιού και στη συνέχεια συσχετισθεί προς αυτήν που ορίζεται από τα εκτεταμένα χέρια, διαπιστώνεται ότι το πλάτος είναι ίσο προς το ύψος, όπως και σε επίπεδα σχήματα [που σχεδιάζονται] τετράγωνα με το γνώμονα.

- 4 Αφού η Φύση συνέθεσε το ανθρώπινο σώμα έτσι, ώστε οι σχέσεις μεγεθών των μελών του να αντιστοιχούν στη μορφή του συνόλου, φαίνεται ότι οι αρχαίοι δικαίως καθόρισαν ότι και κατά την οικοδόμηση [των ναών] πρέπει να υπάρχει ακριβής, έμμετρη σχέση των διακριτών μελών και της —αντιληπτής ως σύνολο— μορφής του έργου.

Μας παρέδωσαν λοιπόν κανόνες για τη διαμόρφωση όλων των τεχνικών έργων, και ιδιαίτερα των ναών, επειδή οι αρετές και τα σφάλματά τους μένουν στους αιώνες.

- 5 Από τα μέλη του σώματος, επίσης, συγκέντρωσαν τις μονάδες μέτρησης που είναι απαραίτητες σε όλες τις τεχνικές κατασκευές, όπως τον δάκτυλο, την παλάμη, τον πόδα και τον πήχυ, τις οποίες κατένειμαν κατά τον αριθμό που οι Έλληνες καλούν «τέλειο». Οι αρχαίοι καθόρισαν ως τέλειο τον αριθμό που ονομάζεται 10, γιατί ο αριθμός αυτός βρίσκεται στα χέρια ως το πλήθος των δακτύλων.

Αν και το πλήθος των δακτύλων των δύο χεριών τελειούται εκ φύσεως στο 10, ο Πλάτων θεωρούσε ότι ο αριθμός αυτός είναι τέλειος, επειδή η δεκάδα απαρτίζεται από 10 «μονάδες», όπως τις ονομάζουν οι Έλληνες⁹. Όταν αυτές οι μονάδες γίνουν 11 ή 12, οι αριθμοί αυτοί δεν είναι —όντας μεγαλύτεροι του 10— τέλειοι, μέχρι να φθάσουν στην επόμενη δεκάδα. Οι μονάδες δηλαδή είναι [τα συνθετικά] μόρια του αριθμού αυτού.

- 6 Αντίθετα, οι μαθηματικοί υποστήριζαν ότι τέλειος είναι ο αριθμός που ονομάζεται 6, επειδή οι υποδιαιρέσεις του είναι εναρμονισμένες με το σύστημα μέτρησής τους, που έχει σαν βάση τον 6. Έτσι το $1/6$ είναι ο 1, το $1/3$ είναι ο 2, το $1/2$ είναι ο 3, τα $2/3$, που ονομάζουν «δίμοιρον», είναι ο 4, τα $5/6$, που ονομάζουν «πεντέμοιρον», είναι ο 5, και ο 6 είναι ο τέλειος αριθμός. Κατά την

... στο ανθρώπινο σώμα
λοιπόν παρουσιάζεται το
σχήμα ενός κύκλου...

3

1

αύξηση του αριθμού αυτού και μέχρι του διπλασιασμού του, προκύπτει με την πρόσθεση της μονάδας [στον 6] ο «έφεκτος»: με την πρόσθεση του $1/3$ προκύπτει ο 8, που καλείται «επίτριτος»: με την πρόσθεση του $1/2$ προκύπτει ο 9, που καλείται «ημιόλιος»: με την πρόσθεση των $2/3$ προκύπτει ο 10, που καλείται «επιδίμοιρος»: με την πρόσθεση του 5, προκύπτει ο αριθμός 11, που καλείται «επίεμπος».

Τον αριθμό 12 τον ονομάζουν «διπλασίωνα», επειδή αποτελείται από δύο απλούς [δηλαδή τέλειους] αριθμούς.

- 7 [Οι μαθηματικοί] θεωρούσαν επίσης ότι ο 6 είναι τέλειος αριθμός, επειδή το πόδι του ανθρώπου είναι το $1/6$ του ύψους του — δηλαδή 6 φορές το μέγεθος του ποδιού ορίζει¹⁰ το ύψος του σώματος— και επειδή παρατήρησαν ότι και ο πήχυς αποτελείται από 6 παλάμες ή από 24 δακτύλους.

Φαίνεται λοιπόν ότι οι ελληνικές πόλεις διαίρεσαν τη δραχμή, που χρησιμοποιούσαν ως μονάδα, σε 6 χάλκινα νομίσματα — σαν τα ασσάρια— κατά τον πήχυ, που αποτελείται από 6 παλάμες: τα νομίσματα αυτά τα ονόμασαν οβολούς.

Σε αντιστοιχία με [τη διαίρεση του πήχεως σε] δακτύλους, διαίρεσαν και τη δραχμή σε 24 τέταρτα οβολών, τα οποία κάποιιοι καλούν δίχαλκα και κάποιιοι άλλοι τρίχαλκα.

- 8 Οι δικοί μας όμως πήραν από την αρχή τον παλιό αριθμό [ως βάση]¹¹ και διαίρεσαν το δηνάριο σε 10 χάλκινα νομίσματα — έτσι, από το «στα δέκα»¹² δημιουργήθηκε το όνομα του δηναρίου [που είναι σε χρήση] μέχρι σήμερα.

Το ένα τέταρτο του δηναρίου το ονόμασαν σπαστέρτιο, επειδή προέκυψε από δύο ασσάρια και το μισό ενός τρίτου ασσαρίου [δηλαδή από $2 \frac{1}{2}$ ασσάρια].

Βλέποντας, όμως, κατόπιν ότι και οι δύο αριθμοί, [δηλαδή ο 10 και ο 6] είναι τέλειοι, τους συνδύασαν σε έναν και θεώρησαν το 16 ως τον πιο τέλειο αριθμό.

Την επικύρωση αυτού την ανακάλυψαν στον πόδα: αν αφαιρεθούν από τον πήχυ δύο παλάμες, μένει ο πους, που έχει 4 παλάμες: μία παλάμη όμως έχει 4 δακτύλους. Έτσι προκύπτει ότι ένας πους έχει 16 δακτύλους: και ένα χάλκινο δηνάριο έχει τον ίδιο αριθμό χάλκινων ασσαρίων.

- 9 Εφ' όσον λοιπόν υπάρχει συμφωνία στο ότι οι αριθμοί βρέθηκαν στη διάρθρωση του ανθρώπινου σώματος και στο ότι μεταξύ των διαφόρων μελών του σώματος και του σώματος, αντιληπτού ως συνόλου, υπάρχει έμμετρη αντιστοιχία βασισμένη σε ένα κοινό μέτρο¹³, απομένει μόνο να αποδώσουμε τιμή σε εκείνους, οι οποίοι κατά την οικοδόμηση των ναών των αθάντων θεών όρι-

3

1

... οι αριθμοί βρέθηκαν
στη διάρθρωση του
ανθρώπινου σώματος...

σαν Τάξη στα μέλη έτσι, ώστε αυτά —με τις σχέσεις των μεγεθών τους και τη σύμμετρη διάρθρωσή τους— να κατανέμονται¹⁴ [στο έργο], απόλυτα εναρμονισμένα, και το κάθε ένα χωριστά και ως σύνολο.

2. ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΩΝ ΝΑΩΝ

- 1 Υπάρχουν ορισμένοι τύποι¹⁵ κατά τους οποίους συγκροτούνται —ως προς τη μορφή τους— οι ναοί: πρώτα, ο ναός ο καλούμενος από τους Έλληνες «εν παραστάσι», μετά ο «πρόστυλος», ο «αμφιπρόστυλος», ο «περίπτερος», ο «ψευδοδίπτερος», ο «δίπτερος» και ο «ύπαιθρος»: οι τύποι αυτοί φέρουν τα εξής χαρακτηριστικά¹⁶:
 - 2 Ο ναός εν παραστάσι έχει στην εμπρός πλευρά του τις παραστάδες των τοίχων, που περικλείουν τον σηκό, και ανάμεσα στις παραστάδες αυτές δύο κίονες: από πάνω έχει αέτωμα με τις αναλογίες που αναφέρονται στο βιβλίο αυτό. Παράδειγμα ναού εν παραστάσι είναι εκείνος από τους τρεις ναούς [τους αφιερωμένους] στις Τρεις Τύχες, που βρίσκεται δίπλα στην Κολλίνη Πύλη.
 - 3 Ο πρόστυλος ναός είναι όμοιος κατά τα άλλα προς το ναό εν παραστάσι, με τη διαφορά ότι έχει και εμπρός από τις παραστάδες, στις δύο γωνίες, κίονες: από πάνω έχει επιστύλιο —όπως ο ναός εν παραστάσι— και [δύο] τμήματα επιστυλίου, αριστερά και δεξιά¹⁷, [από τους γωνιαίους κίονες μέχρι τις γωνίες του σηκού]. Παράδειγμα προστύλου είναι ο ναός του Διός και του Φαύνου, στη Νησίδα του Τίβερι.
 - 4 Ο αμφιπρόστυλος ναός είναι όμοιος κατά τα άλλα προς τον πρόστυλο, με τη διαφορά ότι έχει και στην πίσω πλευρά κίονες και αέτωμα.
 - 5 Ο περίπτερος ναός έχει από 6 κίονες στην εμπρός και στην πίσω πλευρά και από 11, μαζί με τους γωνιαίους, στις διαμήκεις πλευρές. Οι κίονες διατάσσονται έτσι, ώστε να υπάρχει, περιμετρικά μεταξύ των τοίχων του σηκού και του άκρου¹⁸ των κιονοστοιχιών, απόσταση [ενός] μετακιονίου, και έτσι να δημιουργείται ένας περίπατος γύρω από τον σηκό του ναού, όπως στο ναό του Σησιίου Διός¹⁹ του Ερμόδωρου, στη στοά του Μετέλλου, και στον χωρίς οπισθόναο²⁰ ναό της Τιμής και της Αρετής, που οικοδόμησε ο Μούκιος²¹, στο μνημείο του Μαρίου.
 - 6 Ο ψευδοδίπτερος ναός κατασκευάζεται έτσι, ώστε να έχει από 8 κίονες στην εμπρός και στην πίσω πλευρά και από 15, μαζί με τους γωνιαίους, στις διαμήκεις πλευρές. Οι τοίχοι του σηκού όμως

3

1-2

... ο πρόστυλος ναός είναι όμοιος κατά τα άλλα προς το ναό εν παραστάσι ...